

ნესტან ფიფია

/შოთა მესხიას ზუგდიდის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი, პროფესორი/

ასმათის სახე “ვეფხისტყაოსნის” დეკოდირების სისტემაში

“ვეფხისტყაოსანი” ადამიანობის, ეროვნული მეობის, სამყაროს კოსმიური წესრიგის მხატვრული სიტყვით განსახოვნებაა. ის არის განმსაზღვრელი ქართული თვითმყოფადობის, კულტურული სივრცის, ზნეობრივ-ჰუმანური ღირებულებების. მიგნებულად ითქვა: “როდესაც “ვეფხისტყაოსანს” კითხულობ, თავზარდამცემი სიცხადით ხდება ნათელი, სად გადის ადამიანის შესაძლებლობების ზღვარი” (მურღულია, ალიბეგაშვილი, მაღლაფერიძე 2007. 144).

დიახ, თავზარდამცემი სიცხადე აღემატება გონების ნაღვაწს, ის ხელდასხმის ნაყოფია. პოემის პროლოგში ავტორი უფალს შესთხოვს:

“აწ ენა მინდა გამოთქმად, გული და ხელოვანება,

ძალი მომეც და შეწევნა შენგნით მაქვს, მივსცე გონება” (რუსთაველი 1992. 8_6) .

ქმნადობის პროცესს ენის, გულისა და “ხელოვანების” მთლიანობა წარმართავს, ამიტომაც ასე ამოუწურავია ჯვარსახოვნებითი აზროვნების ვერტიკალურსა თუ ჰორიზონტალურ ვექტორზე.

არსებითი საფუძველი პოემის მხატვრულ-ესთეტიკური, იდეური თუ სიუჟეტური განვითარებისა არის სიყვარული. ეს ბუნებრივიც არის. “რუსთაველის რელიგიური მრწამსი-ქრისტიანობის მრწამსია. გამდიდრებული ქართული თეოლოგიური ლიტერატურიდან მიღებული ცოდნით და მისი მხატვრული გამოყენებით.” (გაწერილია 1997:16) სწორედ ეს კვებავს პოეტის შემოქმედებას.

შესაბამისად, პოემაში აისახა იდეური თანხვედრა ადამიანის მისიასთან, სიყვარულთან. ვხვდებით პავლე მოციქულის ეპისტოლეებით შთაგონებულ აფორიზმებს სიყვარულის შესახებ: “სიყვარული აღგვამაღლებს, ცით ეჟვანნი ამას ჟღერენ” (პავლე მოციქული: “სიყვარული ალაშენებს”).

ყველა ღირებულ მხატვრულ ნაწარმოებს პირდაპირ თუ ირიბად სიყვარული მსჭვალავს. თეოლოგიურ-ფილოსოფიური აზროვნება იკვლევს სიყვარულის არსს, მისი დატევისა და ზემოქმედების ძალას. ამ მხრივ, საინტერესოა ერიხ ფრომის “სიყვარულის თეორია“, სადაც ვკითხულობთ: “ადამიანებს არ ესმით, რომ სიყვარული სულის ძალაა. მათ ჰგონიათ, რომ მთავარია

იპოვონ შესაფერისი ობიექტი, შემდეგ კი ყველაფერი თავისთავად განვითარდება. ასეთი მიდგომა ჰგავს ისეთი ადამიანის პოზიციას, რომელსაც სურს ხატვა, მაგრამ იმის ნაცვლად, რომ ფერწერას დაეუფლოს, გამუდმებით იმეორებს: მან უბრალოდ უნდა იპოვოს შესაბამისი პეიზაჟი და ამის შემდეგ შეძლებს შექმნას შედეგრი“.

ცხადია, ეს არის სურვილისა და შესაძლებლობებისადმი უმეცრული დამოკიდებულება. სათანადო პეიზაჟს სჭირდება ადეკვატური ცოდნა, ცოდნას - მიმღებლობა. ასევე მიჯნურობა არის “საქმე საზეო მომცემი აღმაფრენათა.“ საზეო - ზეცასთან წილნაყარი, კურთხეული გრძნობა ადამიანს ანიჭებს აღმაფრენას, მაგრამ ჭეშმარიტი მიჯნურობისთვის მხოლოდ სამიჯნურო ობიექტი არ კმარა, ამ გრძნობას პიროვნული სრულყოფილება უნდა დაუხვდეს:

“მიჯნურსა თვალად სიტურფე ჰმართებს, მართ ვითა მზეობა

სიბრძნე, სიუხვე, სიმდიდრე, სიყმე და მოცალებობა,

ენა, გონება დათმობა, მძლეთა მეზრძოლთა მძლეობა,

ვისცა ეს სრულად არა სჭირს, აკლია მიჯნურთ ზნეობა“ (რუსთაველი. 1992. 12-23).

ეს სრულყოფილება მიიღწევა სიყვარულის არსის შეცნობით. “ვეფხისტყაოსნის“ პროლოგი სიყვარულის არსის დახასიათებასთან ერთად გვიჩვენებს მისადმი არაერთგვაროვან დამოკიდებულებას წუთისოფელში:

“მას ერთსა მიჯნურობასა ჭკვიანნი ვერ მიხვდებიან“ (რუსთაველი. 1992. 12_21)

“მიჯნური შმაგსა გვიქვიან არაბულითა ენითა“ (რუსთაველი. 1992. 12_22)

“მიჯნურობა არის ტურფა საცოდნელად ძნელი გვარი,

მიჯნურობა სხვა რამეა არ სიძვისა დასადარი“ (რუსთაველი. 1992. 12_24)

„მძულს უგულო სიყვარული, ხვევნა, კოცნა, მტლაში_მტლუში“ (რუსთაველი. 1992. 12_25)

“ამა საქმესა მიჯნური ნუ უხმობს მიჯნურობასა,

დღეს ერთი უნდეს ხვალე სხვა, სთმობდეს გაყრისა თმობასა...

კარგი მიჯნური იგია, ვინ იქმს სოფლისა თმობასა“. (რუსთაველი. 1992. 12_26)

“შორით ზნედა, შორით კვდომა, შორით დაგვა, შორით აღვა“. (რუსთაველი. 1992. 12_27)

“რა ჰგავა თუ მოყვარესა კაცმან გული არ ატკინოს.“ (რუსთაველი. 1992. 13_29)

„არ დააჩნდეს მიჯნურობა, სჯობს თუ კაცსა ეახლების.“ (რუსთაველი. 1992. 13_31)

ბუნებრივია, წუთისოფელი მხოლოდ სრულყოფილი სიყვარულის საუფლო ვერ იქნება და რუსთაველმა აქაც დადო მეტრი:

“ზოგთა აქვთ საღვთო სიახლე, დაშვრების აღმაფრენათა,

ზოგთა ქვე უც ბუნება კეკლუცთა ზედან ფრფენითა“ (რუსთაველი. 1992. 12_22) .

არსობრივი სიყვარული აღმაფრენის მომნიჭებელია, ეროსის მოძალეა კი “ქვე უც ბუნებას“ აკმაყოფილებს.

“ვეფხისტყაოსნის“ პერსონაჟები განსხვავდებიან სიყვარულის მიმღებლობა-დატევის უნარით. სწორედ ამ თვალსაზრისით არის ჩვენთვის საინტერესო სიყვარულის სამსახოვნება ზოგადად და პოემის პერსონაჟთა სიყვარულის სახესხვაობანი.

სიყვარული, წმიდა მამების ნააზრევის მიხედვით, სიცოცხლეა. „ღვთისადმი სიყვარული გამოუღეველი საგანძურია; ვინც მას ფლობს, მდიდარია, ვისაც არა აქვს_ლატაკი“ (წმიდა ბასილი დიდი. ღსმე. 2007-402) . ადამიანური ბუნება ხშირად ეჯაჭვება მშვინვიერ სიყვარულს, მას არ აქვს სულიერი საყრდენი. ნეტარი ავგუსტინეს დახასიათებით „ეს გრძნობათა ფეიერვერკია, რომელიც უეცრად ანთებული შეიძლება ასევე უეცრად ჩაქრეს... ხშირად ის მცირე გამოცდასაც ვერ უძლებს და ბროლის კათხასავით იმსხვრევა“ (ღსმე. 2007. 397) . ადამიანის სულიერი მდგომარეობის შესაბამისად განსხვავებულ სიყვარულს გამოხატავს ცნებები: ეროსი, ფილიო და აგაპე. საინტერესოა ამ თვალსაზრისით რუსი ფსიქოლოგის ოსიპოვის მოსაზრება. ის სახარების დამოწმებით მსჯელობს და ამბობს:

ეროსი ის მდგომარეობაა, როცა საკუთარი შინაგანი სამყაროს აბსოლუტიზება ხდება და გამოხატავს პიროვნების მისწრაფებას სასურველი მიზნის, საგნის, თუ ადამიანისადმი.

ფილეო - ორმხრივი, ჰორიზონტალური ხასიათისაა და კაცთა შორის გაზიარებულ სიყვარულს ნიშნავს. იგი მეგობრული და სულიერი დამძვრი ურთიერთობების ბალავარია. ამ განზომილებების

უმთავრესი პრინციპია “შეიყუარო მოყვასი შენი, ვითარცა თავი თვისი“ (მათე 22.29, მარკოზი 12.32, იოანე 15,12).

და “იყურებდეთ ურთიერთას“ (იოანე 15.17) ასეთი სიყვარული მოყვასის სიყვარულის კონკრეტული და ამაღლებული პრაქსისია, რაც კაცთა ერთობას საზოგადოებად გარდაქმნის. (მასის, ცხოველური ცნობიერებისა და მისწრაფებების მქონე არსებების ერთობისგან განსხვავებით), ხოლო ერს კი - წმინდა სამების დასავანებელ ტაძრად, ბარძიმად, ეკლესიად. ღმერთი სწორედ კაცთა ისეთი ერთობის მაკურთხებელია, სადაც ფილეოს წყობის ურთიერთობებია.

სახარებაში **ფილეოს** უზენაესი სახეა ქრისტესა და ლაზარეს ძმური სიყვარული. ასევე – მაცხოვარსა და მოციქულთ შორის.

ფილეოს სახის სიყვარულში უკვეა ჩასახული კიდევ უფრო მეტი სიმაღლის დამოკიდებულება.

აგაპე სულიწმიდიდან გამომავალი მადლია და უფლის კაცისადმი სიყვარულის არსობრივი გამოვლინებაა. სწორედ ამ აგაპეობრივი სიყვარულის გამოხატულებაა კაცობრიობის ისტორიის ის უდიდესი სასწაული, რაც მამა ღმერთის მიერ მაცხოვრის ჩვენს შორის მოვლინება და განკაცება იყო. რუსთაველისეული “რასაცა გასცემ შენია, რაც არა - დაკარგულია“ ამ სახარებისეულ სიბრძნეს ეფუძნება. თეოლოგის აზრით, აგაპე პირველი ორი სახის სიყვარულს აღემატება და შესაბამისად, სიყვარულის ყველაზე სრულყოფილი სახეა. (?) სიყვარულის ეს განზომილება რწმენის სამყაროს მიეკუთვნება და ფილოსოფიურ ცნობიერებაზე მაღლა დგას.

თუკი ვისაუბრებთ სიყვარულის ერთგვარი ხარისხობრივი საფეხურებით პოემის პერსონაჟებზე, **ეროსი** - სასურველისკენ სწრაფვა ახასიათებს ფატმანს. პოეტს იგი განსხვავებული დამოკიდებულებით შემოჰყავს პოემაში. ცხადია, არ ჩანს ავტორის განწყობა, მაგრამ არის მინიშნება იმაზე, რომ ეს პერსონაჟი ნესტანი და თინათინივით ნათლიერი არ არის:

“ფატმან-ხათუნ თვალად მარჯვე, არ ყმაწვილი, მაგრა მზმელი,

ნაკვთად კარგი, შავგვრემანი, პირმსუქანი, არ პირხმელი,

მუტრიბთა და მომღერალთა მოყვარული, ღვინის მსმელი

დია ედვა სასულუქო დასაბურავ, ჩასაცმელი“. (რუსთაველი. 1992. 238_1077)

ნათელი სურათია, ფიზიკური პორტრეტი გვიჩვენებს აღზევებულ მიწიერ ბუნებას ფატმანისა. არც ერთი სხვა პერსონაჟის ხორცმრავლობა (“პირმსუქანი”) და გარდერობი (“დასაბურავ-ჩასაცმელი”) პოეტს მკითხველისთვის არ უჩვენებია. ფატმანს უყვარს გართობაც და სმაც. ამ ყოველივეს შემდეგ მოულოდნელი არ არის ჭაშნაგირის შესახებ ნათქვამი:

“მით არ ჯერ ვარ ქმარსა ჩემსა, მჭლე არის და თვალად ნასი.

ისი კაცი ჭაშნაგირი დარბაზს იყო მეტად ხასი,

ჩვენ გვიყვარდა ერთმანეთი, არ მაცვია თუცა ფლასი;

ნეტარმი ვინ სისხლი მისი შემახვრიპა ერთი თასი“ (რუსთაველი. 1992. 262_1205).

სადაც ჭეშმარიტი სიყვარულია, იქ ასეთი სიძულვილი ვერ იქნება. ეს იყო ნდომაზე, მიწიერ სურვილებზე აგებული ურთიერთობა და ამიტომაც დასრულდა ასე ტრაგიკულად („მშვინვიერი სიყვარული გულგრილობით და გაუცხოებით რა ხშირად გადადის სიძულვილში!“ - ნეტარი ავგუსტინე), მაგრამ რუსთაველი ფატმანს არ ტოვებს მხოლოდ მიწიერების ტყვეობაში, გვიჩვენებს მის მსხვერპლისუნარიანობას და თანაზიარობას ნესტანთან ურთიერთობაში. რაც შეეხება ავთანდილისადმი დამოკიდებულებას, ზვიად გამსახურდიამ “ვეფხისტყაოსნის” სახისმეტყველებაში ასეთი ახსნა მოგვცა: “ავთანდილის მიერ ჭაშნაგირის მოკვლა ალეგორიულად უნდა გავიგოთ როგორც ფატმანის გათავისუფლება უარყოფითი ბაკხიზმისაგან. მისი განწმენდა იმ ნეგატიური იმპულსებისაგან, რომლისგანაც მას სულიერი დაღუპვა ელოდა“ (გამსახურდია 1991: 291).

ჭაშნაგირისა და ფატმანის გრძნობები მხოლოდ მატერიალიზებისაკენ სწრაფვის დონეზე დარჩა, ამიტომ იქცევა ასე უღირსად ჭაშნაგირი და ქალის მიერ ალერსის დროს განდობილი, ნესტანის გაპარების საიდუმლოს გაცემით იმუქრება სიყვარულში ღალატის წილ; ფატმანის გრძნობა კი უმაღლეს დონეზე აღწევს სიძულვილად ტრანსფორმირდება და მზად არის მისი სისხლი დალიოს. სხვაგვარია ფატმანის რეაქცია, როცა ავთანდილი გაუმხელს, რომ არაბეთის ტახტის მემკვიდრე არის:

“ერთი ასული, მზე, ხმელთა მანათობელი,

იგია ჩემი დამწველი და ჩემი დამანდობელი,

მან გამომგზავნა, დავაგდე პატრონი, მათი მშობელი“ (რუსთაველი. 1992: 272_1272)

აქ ფატმანი უარყოფილი, მოტყუებული ქალია, მაგრამ არათუ მრისხანება, წყენაც არ ჩანს, რაც თითქოს მოულოდნელი უნდა იყოს, მაგრამ გამოკვეთილია ვითარება: საშურია ნესტანის გამოხსნა ქაჯეთის ციხიდან.

ამ შემთხვევაში ფატმანისა და ავთანდილის ურთიერთობაში ეროსის წიაღში ისახება ფილეო და ეს პოეტს პოემის ჯვარსახოვნებითი სისტემის ვერტიკალურ ვექტორზე დამარწმუნებლად აქვს გადმოცემული. ფატმანის გზა, გაღებული მსხვერპლი განსაკუთრებულია, ამიტომ უწოდებს ნესტანი „დედისა მჯობ დედას“.

ავთანდილი სიყვარულის ნიჭით ცხებულია. მიჯნურისა თუ მეგობრის სიყვარულს ერთნაირი სისრულით დაატარებს. ტარიელის განსაცდელის წინაშე აბსოლუტური თვითგაღებისთვის მზაობას გამოხატავს. იოანეს სახარების მიხედვით: „უფროსი ამისა სიყვარული არავის აქვს, რაითა სული თვისი დადვას მეგობართა თვისთათვის“. (იოანე. 15.13) სწორედ ამ მრწამსს გამოხატავს ავთანდილის სიტყვები:

„მე იგი ვარ, ვინ სოფელსა არ ამოვჰკრეფ კიტრად ბერად.

ვის სიკვდილი მოყვრისათვის თამაშად და მიჩანს მღერად.“ (რუსთაველი. 1992. 174-786).

საგულისხმოა, რომ თინათინი მას ტოლს არ უდებს. ისევე როგორც მეფობაში, მეგობრობაში „ლომისა ტოლია“. სამწლიანი განშორების შემდეგ მისი და ავთანდილის შეხვედრის სიხარული სამყაროს მომცველია: „სახლთ სამყოფი არა ჰმართებთ, ცამცა გაიდარბაზესა“, მაგრამ მზად არის ამ სიხარულზე უარი თქვას და უპირატესობა ტარიელის შველის აუცილებლობას მიანიჭოს: „რაა წამალი მისისა წყლულისა განკურნებისა?“ – კითხულობს იგი და მოუწოდებს მიჯნურს ზენაარ ფიცს უერთგულოს, შეეწიოს მიჯნურს. პოემის მიხედვით მოყვასის სიყვარული, მისთვის ღვაწლის გაღება ადამიანური არსის ბუნებაა: „ვინ მოყვარესა არ ეძებს, იგი თავისა მტერია“.

„ვეფხისტყაოსანი“ სიყვარულის სამყაროა. შოთა რუსთაველმა დახატა ადამიანი თავისი ვნებებით, დაცემით, ამაღლებით, სიყვარულის სხვადასხვაგვარი ძალმოსილებით. გვიჩვენა, რომ ადამიანი სიყვარულისთვის არის შექმნილი და ყველა „სულის ძალისაებრ“ იტევს მას.

„სულის ჭეშმარიტი და ერთადერთი დინება სიყვარულია, რამეთუ შეყვარებულობა სულის ბუნებრივი მდგომარეობაა, სული აქტიურია და ცოცხალი მხოლოდ მაშინ, როცა უყვარს. თუ ადამიანი მკერდის არეში სიყვარულის ტკივილს არ გრძნობს, მაშინ მის სულს სძინავს, ან საერთოდ მკვდარია“ (ბერი ერმოლოსი. 57).

“ვეფხისტყაოსანი“ სწორედ მაცოცხლებელი სიყვარულის ჰიმნია, მასში ასახული სამსახოვანი სიყვარულით. (ეროსს ემორჩილება ფატმანი, მაგრამ ის მაღლდება და ძლიერდება, ფილიოს ერთგულობენ ავთანდილი, თინათინი, ფრიდონი).

პოემის ერთ-ერთი განსაკუთრებული საინტერესო პერსონაჟია ასმათი. ეს სახელი არაბული წარმოშობისაა და ნიშნავს „უმწიკვლო“, „უმანკო“, „პატიოსანი“ და ქალის საპატიო ეპითეტია (ჭუმბურიძე. 1987: 381.). ვფიქრობთ, პოემაში სწორედ ასმათი არის პერსონიფიკაცია აგაპესი. ის დანარჩენი ორი სახის სიყვარულს აღემატება, შესაბამისად, სიყვარულის სრულყოფილი სახეა. განსაკუთრებით შთამბეჭდავია მისი პირველი გამოჩენა: შავჯუბიანი ქალი ცრემლების ღვრით ეგებება ვეფხისტყაოსან ჭაბუკს:

„ქვებისა კარსა გამოდგა ქალი ჯუბითა შავითა,

ატირდა მაღლად ცრემლითა, ზღვათაცა შესართავითა“ (რუსთაველი 1992: 53-221).

გენიალურ პოემაში თითოეულ ნიუანსს აქვს თავისი მნიშვნელობა, მხატვრულ-სიმბოლური დატვირთვა. ცხადია, ასმათის ცრემლი და შავი სამოსი ყურადღების მიღმა ვერ დარჩება. “ზღვათა შესართავი“ ცრემლი მოყვასისადმი, ტარიელისადმი არსისმიერი თანაზიარობის ნაყოფია (პოემის მომდევნო თავები ამას გვიდასტურებს). შავი სამოსი კი ჩვეულებრივ, შავი სამღვდელოების მიერ წუთისოფლის გლოვის სიმბოლოა. “ჭეშმარიტი გლოვა ყოველივე ხორციელი ნუგეშის მოკვეთაა მწუხარების გარეშე“ (ღირსი იოანე სინელი 2007: 140). შავჯუბიანი ქალიც ასეთია, ის გლოვობს არა ამქვეყნიურის მოკვეთას, არამედ მოყვასის სატკივარს.

ასმათისა და ავთანდილის პირველი შეხვედრა დაპირისპირებით იწყება, რადგან ქალი კატეგორიულად უარობს ტარიელის ამბის მოყოლას, მაგრამ რაკი ჭაბუკი მუქარის შემდეგ შენდობას ითხოვს (“შეცოდება შვიდგზის თქმულა შესანდობლად”) და მიჯნურობა ახსენა: “მიჯნურისა შებრალება ხამს, ესეცა გაიგონე!” - ქალმა დაიწყო ასკეცად ცრემლთა დინება“ და უყოყმანოდ უპასუხა:

“მაშა რათგან მიჯნურობა შენად ღონედ მოიგონე,

არ ეგების ამას იქით თუმცა თავი არ გამოწე“ (რუსთაველი 1992: 60-253)

სახელდადებულია მზაობა სრული თვითგაღებისა, მიჯნურის თანადგომისთვის მსხვერპლისუნარიანობისა.

პოემის მიხედვით ვიცით, რამდენად აღნაგია, შთამბეჭდავი ჭაბუკია ავთანდილი. იგი არის “ნაზარდი სოსანი“, “პირად ბროლ-ბალახშოსანი“, მაგრამ ის ასმათზე შთაბეჭდილებას ვერ ახდენს, ქალი მხოლოდ გარიდებს ცდილობს მისგან. “სულე რამც გიყავ, კაცი ვარ, ადამიანი“, - კომუნიკაციის დასამყარებელ ფრაზად უნდა მიაჩნდეს ავთანდილს, მაგრამ შავჯუბიანი ქალი მხოლოდ მაშინ მოლბა, როცა მიჯნური ახსენა და იქვე მომავალი ურთიერთობის ფორმასაც სახელი დაარქვა: “აწ მოყვარე გიპოვნივარ დისაგანცა უფრო დესი“. საგულისხმო სიტყვაწარმოებაა: არსებითი სახელისაგან უფროობითი ხარისხი - „უფრო დესი“. პოემაში ასეთი ხერხი ერთადერთხელ გამოიყენა რუსთაველმა. გვაქვს „დედისა მჯობო დედაო“ (ნესტანი ფატმანს), `ძმათ უმტკიცესი ძმობილნი“, „მშვენიერნი ამხანაგნი“ (პოეტი ტარიელისა და ავთანდილის შესახებ) და სხვ. მაგრამ არც ერთხელ ფსიქოლოგიურად ამდენად დატვირთული სიტყვათშეთანხმება, განსაკუთრებული გრამატიკული ფორმით.

“დისაგანცა უფრო დესი“ განსაკუთრებული სულიერი ურთიერთობაა, დაწმენდილი ყოველგვარი მიწიერი ვნებებისგან. პოეტმა მიგნებული მხატვრული ხერხით ამ ფრაზაში ჩაატია სათქმელი: ასმათის დობა უფრო მეტია, ვიდრე - ბიოლოგიური. ეს არის ხელდასხმული ადამიანის სულიერი მდგომარეობა, როცა რჩება “დისაგანცა უფრო დესი“. ასეთი განსაკუთრებული ურთიერთობა ქალისა და კაცისა ხაზგასმულია ქართულ ფოლკლორშიც:

“თუ ქალი გეტყვის დობასა,

ის უკეთესი და არი,

ეგეთი გქონდეს ბუნება,

ვით მოწმენდილი ცა არი.

თუ არ ირწმუნებ ამასა,

მუცლით ნაშობი რა არი“

ადამიანობის არსი, პირველქმნილი ბუნება ითხოვს “ვით მოწმენდილი ცა არი“ ბუნების დატევას, ამაღლებას ჩვეულებრივ ყოფიერებაზე. ასმათი ასეთია. იგი მრჩეველია, თანაზიარია, სიმტკიცისა და ნუგეშის მომნიჭებელია ტარიელისათვის:

“რადგან ღმერთსა ვაზირობა შენი ჩემდა მოუგდია,

ვერ დავმაღავ, უკეთესი რაცა საქმე გამიცდია:

არა ვარგა უსაზომო, თავი ზომსა გარდიგხდია“ (რუსთაველი 1992: 64-276).

ეუბნება იგი რაინდს, ურჩევს იახლოს ის, ვინც ერთგულად დაუდგება მხარში. ფაქტობრივად რომ არა ასმათი, ტარიელი და ავთანდილი ვერასოდეს შეხვდებოდნენ ერთმანეთს, შესაბამისად არც ნესტანის პოვნა იყო რეალური.

ნესტანის ადგილსამყოფელი ხომ ავთანდილმა გაიგო ფატმანისაგან. თუ თინათინი ავთანდილის მიერ უცხო მოყმის მოსაძებნად გაგზავნილ ნესტან-დარეჯანის დახსნის უნებური წამქეზებული ხდება, მოვლენათა განვითარების მიზეზ-შედეგობრივი ჯაჭვი ასმათს უკავშირდება.

ასმათი სულიერი მეგობარია ტარიელისა, ამავე ურთიერთობას ამყარებს ავთანდილთან. ღვთის ნების შემსრულებელია ნესტან-დარეჯანის (სახელის ეტიმოლოგიით არამქვეყნიური სიბრძნე) ქაჯთაგან (ალეგორიულად კოსმიური ბნელი) გამოხსნაში.

კიევო-პეჩორის ლავრის მღვდლის, მონაზონ ვლადიმერის ნააზრევის მიხედვით: “ნუგეში ზეციური მადლია, მხოლოდ ზეციდან, ზეციური მამულის შორეული სანახებიდან შეიძლება მისი მიღება, ამიტომ მეგობარი კი არ გვცემს ნუგეშს, არამედ ღმერთი გვიგზავნის მეგობარს ნუგეშად, როდესაც მწუხარებაში ვართ ანდა შეწევნისათვის გაჭირვების ჟამს, კურნებისათვის სნეულების ჟამს, რჩევის მოსაცემად, როდესაც უგულისხმოებაში ვართ და გადაწყვეტილების მიღება გვიჭირს“ (ლსმე 2007: 241) სწორედ ამ მისიას ასრულებს “ვეფხისტყაოსანში“ ასმათი.

“სოფლისა კაცის“ ბუნების დაძლევაზე, ხელდასხმულობაზე როცა ვსაუბრობთ, არსებითად მნიშვნელოვანია დამოკიდებულება მიწიერი ღირებულებებისადმი, სიმდიდრისადმი. შოთა რუსთაველმა ასმათის ეს მხარეც გვიჩვენა.

ნესტანისაგან პირველი წერილის მიღებით ბედნიერი ტარიელი უხვად ასაჩუქრებს წერილის მომტანს - ასმათს.

“ასმათს მივართვი რჩეული თვალი ოქროსა ჯამითა,

მან მითხრა: “არა, არ მინდა, ვარ გამაძლარი ამითა“

ერთი აიღო ბეჭედი, მართ აწონილი დრამითა:

ესე კმა ნიშნად, სავსე ვარ სხვად ხელის შესაბამითა“ (რუსთაველი 1992: 88-385)

ამ სტროფში ასმათის ფრაზა:

“ვარ გამაძლარი ამითა“, წარმოაჩენს ადამიანს, ვისაც დაძლეული აქვს “საწყაული აღუვსებელი“.

“ჯოჯოხეთი არ იტყვის: მეყოფა (იგავნ.30-16) და ანგარებიანიც არასდროს ამბობს: “საკმარისია!“ (წმ. ბასილი დიდი - ღმრ.: 2007.179) ასმათი ანგარებისგან აბსოლუტურად თავისუფალი ადამიანია, მან ძვირფასეულობით სავსე ჯამიდან, რასაც სთავაზობდნენ მადლიერების ნიშნად, მხოლოდ სიმბოლური საჩუქარი “ბეჭედი მართ ოდენ წონით დრამისა“ აირჩია. ასმათისთვის ფასეული მხოლოდ სიყვარულია. ქაჯეთის ციხის აღების შემდეგ მას ტარიელი სთავაზობს:

„აწ ინდოეთს სამეფოსა მეშვიდესა ერთსა წილსა

ზედა დაგვამ, შენი იყოს, გვმსახურობდი ტკბილი ტკბილსა.

ვინცა გინდა ქმრად შეირთე, სამეფოსა ეპატრონე“ (რუსთაველი 1992: 353-1650).

ასმათი კი აცხადებს:

„მონობისა უკეთესი რამც ვიშოვე, რამც ვიქონე“ (იქვე).

წმიდა მამების ნააზრევის მიხედვით, მონობა და მორჩილება ურთიერთგანმაპირობებელი სულიერი მდგომარეობაა. იოსებ ათონელი გვმოდვრავს: „მორჩილებაა გახდე მონა, რათა იყო თავისუფალი“, თავად მორჩილებას საოცარი სიღრმით აღწერს წმიდა სილუანი: „როცა სული სულიწმიდის მადლით დაინახავს უფალს, როგორი მორჩილი და თავმდაბალია იგი, მაშინ ისიც მორჩილი ხდება ბოლომდე: და ეს სრულიად განსაკუთრებული მორჩილებაა. ვერავინ ვერ შეძლებს მის აღწერას, იგი შეიმეცნება მხოლოდ სულიწმიდით“ (ღმრ. 2007. 265). სწორედ ასეთი ცხებული მონაა ასმათი და ის ამით ბედნიერია. ცხადია, ეს არის მონობა სიყვარული - აგაპესი, რადგან დეკოდირების სისტემაში სახელის ეტიმოლოგიით ტარიელი არის პერსონიფიკაცია საღვთო სიყვარულისა (ზ. გამსახურდია). ვიდრე ტარიელის თანაზიარობის გამო გამოქვაბულში

დამკვიდრდება, ის ნესტანის მონაა. (სახელის ეტიმოლოგიით არაამქვეყნიური სიბრძნე - ზ. გამსახურდია). ასმათი არ არის მიწიერი ბუნების მსახური ქალი. ის ნათლიერებით ზეობს. სადაც სიყვარულის მონობა, სიყვარულის გამარჯვებისთვის ღვაწლია საჭირო, ასმათიც იქ არის მთელი არსებით.

პერსონაჟთა სულიერი პორტრეტის ამგვარად შექმნა პოეტის დახვეწილი ხელოვნების ერთ-ერთი დასტურია. შერჩეულია სათქმელის მუხტი, შემდგომ კი პერსონაჟის გზა სიუჟეტის განვითარებაში. ალბათ ასეთ ხელოვნებას გულისხმობდა ჰორაციუსი, როცა „პოეტურ ხელოვნებაში“ მიუთითებდა: „სიმწყობრის სიკეთე და მშვენიერება, თუ არ ვცდები, ის გახლავთ, რომ ახლა ითქვას მხოლოდ ის, რაც სწორედ ახლაა სათქმელი, ბევრს კი გვერდი უნდა აევლოს და სხვა დროისთვის გადაიდოს“ (ლიტ. თეორია. ტ.1-ლი. 93: 2009). სიუჟეტის მწყობრ განვითარებაში ვხედავთ ასმათის გონიერებას, წინდახედულებას, მზრუნველობას, სიბრძნეს. გამოხატვის საშუალებათა (მხატვრული ხერხები) თუ კულტურის კოდზე დაკვირვება (პარალელები ბიბლიურ სიბრძნესა და წმიდა მამათა ნააზრევთან) გვიდასტურებს, რომ ის არის სიყვარულის, კერძოდ, აგაპეს პერსონიფიკაცია. ასმათის ცხოვრების წესი მოყვასისათვის მსხვერპლისუნარიანობით, სტოიციზმით ავთანდილისას არ ჩამოუვარდება თუ არ აღემატება. (და აქაც გვახსენდება: „ლეკვი ლომისა სწორია, მუ იყოს, თუნდაც ხვადია“).

ნეტარი ავგუსტინეს მიხედვით „ორი სიყვარული ორი სახის მოქალაქეობას წარმოშობს: უფლისადმი სიყვარული იერუსალიმის (ზეციური ქალაქის) მოქალაქეებად გვაქცევს, ამსოფლისადმი სიყვარული კი – ბაბილონის მოქალაქეებად (ცოდვილი ქალაქი)“ (ლსმე 2007: 397.)

ასმათი თავისი სულიერი წყობით იერუსალიმის მოქალაქეა. „ვეფხისტყაოსნის“ დეკოდირების სისტემაში იგი ამაღლებულის ზოგად სახეს ქმნის.

ლიტერატურა

1. აკაკი გაწერელია – რჩეული ნაწერები, ტომი I; გამომცემლობა „მერანი“. თბილისი 1977
2. ბერი ერმოლოსი, სიცოცხლე ჩემთვის ქრისტეა, თბ., 2014
3. ერიხ ფრომი, სიყვარულის თეორია <http://presa.ge./new/?=art&AID=34538>

4. “ვეფხისტყაოსანი” - შოთა რუსთაველი; გამომცემლობა “მერანი“ 1992
5. ზვიად გამსახურდია, “ვეფხისტყაოსნის“ სახისმეტყველება; გამომცემლობა “მეცნიერება“ – 1991
6. ზურაბ ჭუმბურიძე - დედაენა ქართული “ნაკადული“. თბილისი - 1987წ.
7. მურღულია, მაღლაფერიძე. ალიბეგაშვილი “საუბრები ძველ ქართულ ლიტერატურაზე“. თბილისი. 200
8. ოსიპოვი ა.ი., ლექცია სიყვარულის შესახებ, <https://www.youtube.com/watch?v=DRypW3xLcHM>
9. (დსმე) ღვთიური სიბრძნის მართლმადიდებლური ენციკლოპედია თბილისი - 2007
10. წმიდაი ოთხთავი, გამომცემლობა “ბაკმი“ 2016, გვ. 347

Nestan Pipia

/Shota Meskhia State University of Zugdidi, professor/

Role of Asmati in the Decodina System of "The Knight in the Panther's Skin"

Resume

One of the most important characters of the poem with the strongest subjective-feature is Asmati. The discussion on this matter is related to the essence of love, with its qualitative varieties: Eros, philia and Agape. Asmati is free of any earthly passion. the only valuable for her is love. She is like Tamar, Nestan, Avtandil. The only happiness for her is love slavery. The observation of Asmati's mission in the poem assures us, that she is personification love-Agapes. To strengthen this conclusion, we verify The Holy Father's thoughts with the poetry excerpts.